

Ege Coğrafya Dergisi, 12 (2003), 39-50, İzmir
Aegean Geographical Journal, 12 (2003), 39-50, İzmir—TURKEY

BERGAMA VE SELÇUK'UN İZMİR'İN KÜLTÜREL TURİZMİNDEKİ YERİ

The place of Pergamon and Ephesus in the cultural tourism of İzmir

Gözde Emekli

*Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, 35100 Bornova, İzmir
gemekli@hotmail.com*

*(Teslim: 28 Ocak 2002; Düzeltme: 20 Nisan 2002; Kabul: 17 Mayıs 2002)
(Received: January 28, 2002; Revised: April 20 2002; Accepted: May 17, 2002)*

Abstract

This writing will compare Pergamon and Ephesus, the two crucial representatives of cultural tourism within İzmir, in term of touristic indications and the numbers of visitors. Touristic activities starting with cultural as well as sea & sun tourism in İzmir nowadays are being kept only on with cultural tourism. Historical and cultural values in Pergamon and Selçuk never lost their attraction and priority. Ruins and museums in Pergamon are visited by 350-400 thousands of people every year while the numbers increase to 1-1.5 millions of in Selçuk-Ephesus. The total amount of foreign entries including accomodation and nightly resides via İzmir reaches to 20-300 thousands. İzmir has lots its priority in coastal tourism to Antalya and Muğla in the 1990's but it still keeps its significance in cultural tourism thanks to museums and ruins in Pergamon and Selçuk-Ephesus. The ruins and museum of Ephesus comes second after Topkapı Palace and Museum in İstanbul in term of touristic visits.

The majority of visitors who visit the ruins and museums in İzmir (60 to70%) definitely go to Ephesus and Pergamon. Though, these visits are for the day and costal places are preferred for nightly resides. But the town of Selçuk has been increasing its facilities via combining cultural as well as sea and sun tourism nightly residing and accomodations by creating residential establishment.

Pergamon and Selçuk, dominating a huge place in İzmir's cultural tourism, have also crucial place in the Turkish tourism. However, there is still a necessity for increasing the variety of touristic activities and plan-making.

Key words: Tourism, cultural tourism, İzmir, Pergamon, Ephesus.

Öz

Bu makalede İzmir'de kültürel turizmin iki temsilcisi sayılan Bergama ve Selçuk ilçeleri önemli turistik göstergelere ve ziyaretçi sayılarına göre karşılaştırılacaktır. İzmir'de kıyı ve kültürel turizm ile başlayan turizm etkinlikleri günümüzde daha çok kültürel turizm ile devam etmektedir. 1990'lı yıllardan sonra kıyı turizmindeki yerini Antalya ve Muğla illerine kaptıran İzmir, kültürel turizmdeki önemini Bergama ve Selçuk ilçelerindeki müze ve ören yerleri sayesinde korumaktadır. Bergama

Müzesi ve ören yerlerini her yıl ortalama 350-400 bin, Selçuk-Efes Müzesi ve ören yerlerini ise 1-1.5 milyon kişi görmektedir. İzmir'deki yabancı girişler konaklama ve geceleme sürelerine bakıldığında (250-400 bin) oldukça düşük olduğu müze ve ören yerlerini görmek için gelenlerin günübirlik ziyaretler yaparak ilden ayrıldığı anlaşılmaktadır.

İzmir'deki müze ve ören yerlerini gezenlerin büyük bir kısmı (%60-70) Bergama ve Selçuk'u mutlaka ziyaret etmektedir. Ancak bu ziyaretler günübirlik gerçekleştirmekte gecelemler için kıyıları tercih edilmektedir. Fakat son yıllarda Selçuk ilçesi coğrafi konum avantajını kullanmış, Pamucak kıyıları kıyı turizmine açarak konaklama ve geceleme sayılarını artırmaya başlamıştır.

İzmir'de en çok ziyaret edilen Bergama ve Selçuk ilçeleri İzmir'in kültürel turizmde hatta Türkiye kültürel turizmde önemli bir paya sahiptir. Ancak bu ilçelerde ve İzmir'de turizmi geliştirmek için yerel kültürü de içine alan kültürel turizm geliştirilmeli, turizm türleri çeşitlendirilmeli ve turizmin planlı gelişmesi sağlanmalıdır.

Anahtar kelimeler: Turizm, kültürel turizm, İzmir, Bergama, Selçuk.

Giriş

Uluslararası turizm hareketlerinde deniz-kum-güneşe dayanan turizm türleri etkinliğini korumakla birlikte, yeni yerleri, kültürleri tanımak, antik döneme ait kalıntıları görmek olarak tanımlanan kültürel turizm yeniden ilgi çekmeye başlamıştır (Aydın,1990). Günümüzde sürdürülebilir turizm çerçevesinde kültürel ve doğal çevreyi koruyarak, ekonomik kalkınmaya olanak tanıyan turizm yaklaşımları benimsenmektedir (Doğanay, 1992). Farklı turistik etkinlikler geliştirilirken yeni turizm eğilimlerinin dikkate alınması kaçınılmazdır. Bu amaçla Türkiye'nin doğal, kültürel ve tarihi varlıklarının korunması, özgün kültürel kimlik ve coğrafi konumun sunduğu avantajların mutlaka değerlendirilmesi gerekmektedir (Özgüç, 1998).

Araştırma alanı olarak seçilen İzmir tarihi ve kültürel potansiyeli ile dikkat çeken bir ildir. Türkiye'de turizmin ilk geliştiği yerlerden biri olmasına rağmen kıyı turizmindeki önceliğini Antalya ve Muğla illerine kaptırmış, fakat Bergama, Selçuk-Efes ören yerleri ve müzeleri ile halen ülkemizin en fazla ziyaretçi çeken ili olma özelliğini korumaya devam etmektedir.

İzmir'de son yıllarda gerek giriş yapan yabancılar, gerekse konaklama ve geceleme sayılarında hızlı bir düşüş yaşanmaktadır. Fakat tarihi ve kültürel zenginliklere bağlı olarak

gelişen kültürel turizmin bir parçasını oluşturan müze ve ören yeri ziyaretleri turizmi ayakta tutan bir etkinlik olarak, önemini her zaman korumaya devam etmektedir (Emekli, 1996).

Bu çalışmada, İzmir'de kültürel turizmin iki önemli temsilcisi olan Bergama ve Selçuk ilçeleri bazı turistik göstergeler ve ziyaretçi sayıları itibarıyla karşılaştırılmaktadır. Bergama ve Selçuk yıllardır aynı kaderi paylaşan İzmir'in kültürel turizmde en çok ziyaret edilen ilçeleri olmalarına rağmen, yabancı-yerli konaklamalar ve gecelemler açısından turistik kıyı yerleşmelerinin (sözelimi Çeşme, Kuşadası, Bodrum ve Marmaris) oldukça gerisinde kalmaktadır. Çünkü bu tarihi ve kültürel merkezlere günübirlik ziyaretler yapılmakta, Bergama'ya gelenler geceleme için çoğunlukla Ayvalık'ı, Selçuk'a gelenler ise Kuşadası'nı tercih etmektedir. Ancak son yıllarda Selçuk'un Pamucak kıyıları ile kıyı turizmi olanaklarına kavuşması sonucunda konaklama ve geceleme sayılarının artışına tanık olunmaktadır.

İzmir kıyı turizmi olanaklarının yanı sıra tarihi ve kültürel değerleriyle ilgi çeken bir kenttir. Bergama ve Selçuk ilçelerindeki ören yerlerini ziyaret edenlerin sayısı Türkiye'de ilk sıralarda bulunmaktadır. Selçuk-Efes Müzesi, Topkapı Müzesi'nin ardından ülkemizde en çok ziyaret edilen ikinci müzedir. Bu nedenle İzmir'de kültürel turizmin en ilgi çekici iki antik kentini barındıran Bergama ile Selçuk ilçelerinin İzmir turizmdeki yeri ve önemi çeşitli turistik göstergeler dikkate alınarak karşılaştırılmıştır.

Bu çalışmadaki bir diğer amaç da kıyı olanaklarının turizmin gelişmesinde oynadığı rolün ortaya çıkarılması ve daha da önemlisi turizm türleri arasında sağlanan entegrasyon ile turizmin gelişeceğinin ortaya konmasıdır. Selçuk'un Pamucak kıyılarında kıyı turizmi gelişmeye başlamış ve bu ilçe coğrafi konumu sayesinde Bergama'ya göre daha avantajlı duruma geçmiştir. Özet olarak bu makalede iki ilçe arasındaki farklılıklar neden-sonuç ilişkileri çerçevesinde coğrafi bir yaklaşımla irdelenmeye çalışılmıştır.

Araştırmada öncelikle iki ilçenin konaklama, geceleme, tesis ve yatak sayıları açısından İzmir'deki yeri ve önemi üzerinde durulmuş, daha sonra ise Bergama ve Selçuk'un kültürel turizm bakımından İzmir'deki önemini belirlemek amacıyla müze ve ören yeri ziyaretçi sayıları karşılaştırılmıştır. Kıyı ve kültürel turizm arasındaki farklılıkların ortaya çıkarılması için iki ilçenin İzmir'deki yeri belirlenmekle birlikte kıyı ilçelerinin verileri de kullanılmıştır.

Bergama ve Selçuk ilçelerinin turistik potansiyeli

Coğrafi konum-ulaşılabilirlik, turistik çekicilikler ve konaklama olanakları turistik potansiyeli oluşturmaktadır. Bergama ve Selçuk'ta gerek iç gerekse dış turizmin doğuşunda zengin turistik çekicilikler büyük role sahiptir. Ancak en önemlisi tarihi ve kültürel zenginliklerdir.

Bergama İzmir'in kuzeyinde, İzmir'e bağlı bir ilçedir. İzmir-Çanakkale (107 km.) yolu ile ulaşılan ilçe, tarımsal faaliyetler, sanayi, ticaret, tarih ve turizm bakımından Bakırçay havzasının en önemli ilçesidir.

İon, Helen, Roma, Bizans dönemlerine ait anıtsal yapılara sahip olan Bergama Hellenistik dönemin kültür, bilim ve sanat merkezi olarak önem taşımaktadır ve bu dönemin en etkileyici eserlerine sahiptir. Topografyaya uygun yerleşim planı açısından önemli bir örnektir. Birleşmiş Milletler Örgütü tarafından seçilmiş **"Akdeniz'de ortak öneme sahip 100 tarihi sit"** içinde bulunmaktadır. Dünyaca ünlü Zeus Sunağı, Athena Tapınağı, Antik Tiyatro ya da

bilinen adıyla Akropol en önemli tarihsel ve kültürel zenginliklerin başında gelmektedir. M.Ö. 4. yüzyıldan beri varlığı bilinen Asklepion Kutsal Alanı dünyanın ilk telkinle tedavi merkezi olarak anılmaktadır. Hadrian ve Trajan Tapınakları Roma döneminin en değerli eserleri arasında sayılmaktadır.

Bergama'nın tarihsel ve kültürel değerleri turizmin başlamasında önemli rol oynamıştır. Akropol, Asklepion ve Bergama Müzesi, Kızılavlu ile Selçuklu ve Osmanlı dönemine ait camiler, hamamlar, hanlar ilgi gösterilen çekiciliklerdir. Bununla birlikte antik dönemden beri kullanılan termal kaynakları ile termal turizmin, temiz havası, doğal güzellikleri ile Kozak Yaylası'nda yayla turizminin (kırsal turizm) gelişmesine olanak tanınmasına rağmen kültürel turizm dışındaki turizm türleri gelişme gösterememektedir (Emekli, 2001).

İdari açıdan İzmir'e bağlı **Selçuk**, İzmir'in güneyinde, güneye inen İzmir-Aydın otoyolu ile 72 km de ulaşılabilen turistik bir ilçedir. Kuzeyden güneye Ege Denizi kıyılarının ortasında 15 km.lik bir kıyı şeridinde sahiptir (Kayan, 1998). Efes adı ilçenin M.Ö. 334 yılında kurulan antik çağlardaki adından gelmektedir. Daha sonra yerleşim yerinin değişmesiyle Ayasuluk, 1390-1914 yılları arasında Türk ve Osmanlı hakimiyetine girdikten sonra Selçuk adını almıştır. Efes antik kenti oniki İon kenti içinde günümüze dek ulaşan en önemli antik kenttir. Antik dönemin ticaret, kültür ve dini merkezi olarak gelişmiştir. Efes Uluslararası Anıtlar ve Siteler Konseyi (ICOMOS) tarafından Dünya Miras Listesine aday gösterilmiştir. Efes Antik kentinin Dünya Miras Listesine girmesi ile uluslararası çok farklı bir statüye kavuşacağı ve daha fazla tanınacağına hiç şüphe yoktur.

Selçuk'un başlıca turistik özelliği tarihsel ve kültürel potansiyelinden kaynaklanmaktadır. İlçede en çok Efes ören yeri ziyaret edilmektedir. Ayrıca Meryem Ana Evi inanç turizminin ülkemizdeki en önemli ziyaret merkezlerinden biridir. Çünkü, Meryem Ana'nın Bülbül Dağı'nda Hz. İsa'nın havarilerinden St. Jean'ın hazırladığı evde son günlerini geçirdiği varsayılmaktadır. 1964 yılında Papa Jean Paul'un burayı hac yeri ilan etmesiyle Meryem Ana Evinin önemi ve ziyaretçi sayısı artmıştır.

Bununla birlikte, St.Jean Mezarı ve Kilisesi, dünyanın yedi harikasından biri sayılan Artemis Tapınağı, Yedi Uyuyanlar Mağarası, Antik Tiyatro, Liman Caddesi, Celsus Kütüphanesi, Antik tuvaletler, Zenginler Evi, Bizans Su Kemerleri, Selçuk Kalesi, İsa Bey Camii, mescitler, kümbetler ve hamamlar, Efes Müzesi, Efes Festivali, Uluslararası Deve Güreşleri kültürel turizmin başlıca çekiciliklerini oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, Pamucak kıyıları ve artan konaklama tesisleri kıyı turizmine, Selçuk kent merkezine 8 km. uzaklıkta bulunan Şirince köyü de köy turizmine uygun çekicilikleri ile Selçuk turizminin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. 1960'lı yıllarda tarihsel ve kültürel çekicilikleri ziyaretle başlayan turizm hareketleri günümüzde kıyı turizmi ile birlikte gelişerek devam etmeye başlamıştır.

Her iki ilçenin kendilerine özgü kültürel çekiciliklerinin yanında Batı Anadolu turistik yol güzergahları üzerinde bulunmaları, İzmir gibi doğal, kültürel ve tarihi değerler açısından zengin bir kente yakınlıkları (Bergama-İzmir 107 km, Selçuk-İzmir 72 km) turizmin gelişmesine ya da diğer bir ifadeyle ziyaretçi sayılarının artmasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca Selçuk'un ülkemizin denizyoluyla en fazla giriş yapılan Kuşadası Limanına yakınlığı ziyaretçi sayısını artırmakta ve devamlılığı sağlamaktadır (Şekil 1).

Her iki ilçenin de denizlere ve deniz giriş kapılarına göre konumları bir takım avantajlar sağlamaktadır. Bergama deniz kıyısı olmamakla birlikte Ayvalık ve Dikili deniz giriş kapılarına yakınlığı, Midilli Adası üzerinden Bergama'ya güneyden gelenlerin sayısını artırmaktadır. Bununla birlikte Selçuk'un da uluslararası turizmde önemli giriş kapılarından birini oluşturan Kuşadası deniz giriş kapısına yakınlığı, güneyden gelenlerin sayısının artmasına büyük katkıda bulunmaktadır.

Bergama ve Selçuk ilçelerinin turistik kıyı yerleşmelerine uzak olmayan konumları turizmi ve ziyaretçi sayılarını etkilemektedir. Bergama'nın Foça, Dikili, Çandarlı, Ayvalık gibi kıyı yerleşmelerine yakınlığı iç ve dış turizm kapsamında buralara gelenlerin Bergama'ya uğramalarında olumlu rol

oynamaktadır. Aynı durum Selçuk için de geçerlidir. Kuşadası gibi uluslararası turizmde ünlü bir turistik merkeze ve Seferihisar, Ahmetbeyli, Ürkmez gibi bölgesel turistik yerlere yakınlığı Selçuk'un ziyaretçi sayısının artmasına neden olmaktadır. Ülkemize deniz yoluyla gelenlerin %34'ünün, güneyden gelenlerin ise %44'ünün Kuşadası Limanı'ndan giriş yaptığı dikkate alınırsa Selçuk'un avantajlı konumu gözler önüne çıkmaktadır (Şekil: 1).

Ancak coğrafi konumun oynadığı bu olumlu rol dışında bir de olumsuz rolü vardır. Zira ilçelerin turistik yol güzergahları üzerinde bulunması, bu kıyılara yakınlık ziyaretçi sayısını artırırken konaklama ve gecekalmeleri azaltmaktadır. Çünkü bu ilçelerde müze ve ören yerlerini gezen turistler gecekalmeler için yakın olan kıyıları tercih etmektedirler. Özellikle kültürel turizmin sadece müze ve ören yerlerini gezmeye dayalı olması, buna karşılık diğer kültür elemanlarından yararlanılmaması bu sonuçta son derece etkili olmaktadır.

Son yıllarda Pamucak sayesinde kıyı turizmi olanaklarına kavuşan Selçuk, konaklama ve geceleme açısından Bergama'ya oranla avantajlı bir konuma ulaşmıştır. Nitekim 1985 ve 1999 yılları verilerine bakıldığında her iki ilçenin 1985'teki konaklama ve geceleme sayıları birbirine yakın iken 1999 yılında Selçuk kıyı turizmi olanaklarının gelişmesine bağlı olarak Bergama'yı oldukça geride bırakmıştır.

Coğrafi konumun bir başka sonucu ise hava ve deniz suyu sıcaklıklarında görülmektedir. Bergama bir kıyı yerleşmesi olmasa da Ege Bölgesi'nin kuzey kıyılarına yakın olması nedeniyle, İzmir'in güneyinde bulunan Selçuk'a göre hava ve deniz suyu sıcaklıkları daha düşüktür (Koçman, 1993) Bu durum coğrafi konumun iki ilçe arasında oynadığı olumsuz bir rol olarak değerlendirilebilir. İki ilçedeki kültürel turizm kıyı turizmi ile birlikte değerlendirildiğinde yaz sezonu daha kısa olan Bergama'dır. Yaz sezonu Kuzey Ege kıyılarında Haziran-Temmuz-Ağustos ayları ile yaklaşık üç ay iken, Güney Ege'de Mayıs ile Eylül ayları arasında 5 aya kadar çıkmakta hatta bazen Ekime kadar uzamaktadır (Sütgibi, 1998).

Sekil1: Çalışma alanının lokasyon haritası
Figure 1: The location map of the study area

Ayrıca Selçuk'un İzmir Adnan Menderes Havalimanına ve kıyı turizmi olanakları açısından ülkemizin popüler turistik merkezlerine (Kuşadası, Bodrum, Marmaris) Bergama'ya oranla yakınlığı ya da turistik güzergahlar açısından daha önemli olan güney akslar üzerinde bulunması ulaşılabilirliğini ve ziyaretçi sayılarını artırmaktadır.

Önemli turistik göstergelere göre İzmir turizminde Bergama ve Selçuk'un yeri

Turizmde kullanılan en önemli turistik göstergelerin başında konaklama, geceleme sayıları ile tesis ve yatak kapasitesi gelmektedir (Özgüç, 1998). 1999 yılını karşılaştırmadan önce sağlanabilen en eski veriyi oluşturan 1985'teki verileri incelemek turistik gelişimin ortaya konulması açısından gereklidir.

1985 yılında Bergama ve Selçuk'un İzmir'de konaklayan kişi, geceleme ve yatak sayısı bakımından fazla önemi olmadığı yukarıdaki tablodan görülmektedir. Merkez ilçedeki konaklama ve gecelemlerin fazlalığı yatak kapasitesine ve o yıllarda ilçelerdeki yatak sayısının azlığına bağlıdır. Söz konusu yılda konaklamaların %3'ü Bergama'da; %1.4'ü Selçuk'ta; gecelemlerin ise %1.7'si Bergama'da, %0.8'i de Selçuk'ta gerçekleşmektedir. Konaklayan kişi sayısı ile geceleme sayısının birbirine yakınlığı, bu iki ilçede gününbirlik ziyaretlerin hakimiyetini göstermektedir.

Öte yandan o yıllarda Bergama ve Selçuk'un yatak kapasitesi de oldukça düşüktür. Bergama'nın yatak kapasitesi bakımından payı %2.2 Selçuk'un ki ise %1.6'dır. Diğerleri seçeneğinde İzmir'in bunların dışındaki tüm ilçeleri toplanmıştır ve o yıllarda bu ilçelerin etkinliğinin olmadığı konaklama ve geceleme sayılarından anlaşılmaktadır.

Aynı yılda turistik kıyı yerleşmelerinden Çeşme'nin üstünlüğü hemen göze çarpmaktadır. Diğer bir deyimle Çeşme'nin kıyı turizminde İzmir'in en önemli temsilcisi olduğu konaklama, geceleme, yatak kapasitelerine bakıldığında anlaşılmaktadır.

1999 yılı tablosuna bakıldığında, İzmir'deki konaklamaların %40.2'sinin merkezde, %2'sinin Bergama'da, %14.5'inin Çeşme'de, %3.4'ünün Foça'da, %13.4'ünün de Selçuk'ta gerçekleştiği görülmektedir. İzmir'in diğer tüm ilçeleri ise %26.5 gibi bir orana sahiptir. Burada diğerleri sütunundaki artış dikkat çekicidir. Çünkü Seferihisar, Gümüldür, Ahmetbeyli kıyılarının deniz turizmine bağlı olarak yatak, konaklama ve geceleme sayıları hızla artmıştır. Bergama 1985 yılına göre küçük düşüşler yaşasa da Selçuk konaklamalardaki payını 15 yılda yaklaşık 10 kat artırmıştır. Selçuk'un son yıllarda Pamucak kıyıları ile deniz turizmi olanaklarına kavuşması ve bu kıyılarda yapılan 4-5 yıldızlı otellerle yatak kapasitesini artırması, bu sonucu hazırlamıştır. Bergama ilk yıllardaki yatak kapasitesi oranını hemen hemen korurken, Selçuk İzmir içindeki payını %14.3'e çıkarmıştır. Söz konusu gelişme kendini geceleme sayılarında göstermekte ve Selçuk'ta yapılan gecelemler Bergama'ya oranla hızla artmaktadır. Selçuk'un 1985 yılında %1'i bulmayan geceleme oranı 1999'da %15'i aşmıştır. İzmir içindeki payı kıyı turizminin gelişmesiyle artmıştır.

İzmir turizminde Bergama ve Selçuk'un yeri konaklama ve geceleme sayılarına göre belirlemenin yanı sıra gerçekleşen konaklama ve gecelemlerin yerli ve yabancı oranları ayrı bir önem taşır. Çünkü yerli ve yabancı geceleme-konaklama oranlarına bakıldığında ilçelerin iç ve dış turizmdeki önemleri daha iyi kavranmaktadır.

Tabloda gösterilen, belirtilmesi gereken bir diğer nokta da kültürel turizm yaşanan her iki ilçede de hem konaklama hem de gecelemlerde yabancı turistlerin oransal olarak fazlalığıdır. 1985 yılındaki yabancı konaklamaların oranı Bergama'da %85.5, Selçuk'ta %72.8'dir. 1999 yılında Türkiye'de olduğu gibi İzmir ilçelerinde konaklayanların %40'ı yabancı iken Selçuk'taki yabancı konaklama oranı %37.5'tir (Çizelge:3). Yerli konaklamalar en fazla Çeşme (%74), İzmir-Merkez (%72) ve Foça'da (%68) gerçekleşmiştir. Bu durumda kültür turizmi kıyı turizmine göre daha çok turist yabancı turist çekmekte ancak ziyaretler gününbirlik ziyaretle sınırlı kalmaktadır.

Bergama ve Selçuk'un İzmir'in Kültürel Turizmindeki Yeri
The place of Pergamon and Ephesus in the cultural tourism of İzmir

Tablo 1: İzmir'in ilçelerinde konaklama, geceleme ve yatak sayıları (1985).

Table 1: Number arrivals and nights spent in İzmir and it's touristic towns (1985)

İlçe adı	Konaklama		Geceleme		Yatak	
	sayısı	%	sayısı	%	sayısı	%
İzmir Merkez	275367	77.3	547768	64.9	2680	43.0
Bergama	10854	3.0	14682	1.7	139	2.2
Çeşme	60360	16.9	256154	30.4	1785	28.5
Foça	236	0.1	594	0.1	1055	17.0
Selçuk	4956	1.4	6409	0.8	98	1.6
Diğerleri	4622	1.3	17902	2.1	491	7.7
Toplam	356395	100.0	843509	100.0	6248	100.0

Tablo 2: İzmir'in ilçelerinde konaklama, geceleme ve yatak sayıları (1999).

Table 2: Number arrivals and nights spent in İzmir and it's touristic towns (1999).

İlçe adı	Konaklama sayısı		Geceleme sayısı		Yatak sayısı	
	sayısı	%	sayısı	%	sayısı	%
İzmir-Merkez	111625	40.2	319054	32.0	7925	34.8
Bergama	5317	2.0	11131	1.1	320	1.5
Çeşme	40510	14.5	196226	19.7	4778	21.0
Foça	9316	3.4	41728	4.2	1131	5.0
Selçuk	37164	13.4	153728	15.4	3248	14.3
Diğerleri	73803	26.5	275882	27.6	5317	23.4
Toplam	277734	100.0	997749	100.0	10971	100.0

Tablo 3: İzmir ilçelerinde toplam konaklama ve geceleme oranlarının değişimi (1985-1999,%).

Table 3: Distrubution of arriving and spending nights in İzmir (1985-1999, in percent).

İlçeler	KONAKLAMA				GECELEME			
	1985		1999		1985		1999	
	Yabancı	Yerli	Yabancı	Yerli	Yabancı	Yerli	Yabancı	Yerli
İzmir Merkez	49.5	50.5	28.0	72.0	44.5	55.5	35.7	64.3
Bergama	85.5	14.5	40.0	60.0	83.2	16.8	45.0	55.0
Çeşme	30.0	70.0	26.0	74.0	54.0	46.0	42.0	58.0
Foça	24.2	75.8	32.0	68.0	20.0	80.0	49.5	50.5
Selçuk	72.8	27.2	37.5	62.5	73.7	26.3	53.3	46.7
Diğerleri	26.5	62.5	37.5	62.5	35.0	65.0	52.0	48.0

İzmir turizminde yabancı turist sayısındaki azalış dikkat çekicidir. Özellikle kent merkezindeki azalma İzmir turizminin son yıllarda gerilediğinin en önemli kanıtıdır. İzmir ilinde en fazla ilgi çeken yerlerin Selçuk ve Bergama olduğu ya da diğer bir ifadeyle kültürel çekiciliklerin ilin turizminde en önemli rolü oynadığı açıkça görülmektedir.

Gecelemeler açısından 1985 ve 1999 yıllarını karşılaştırdığımızda bazı ilgi çekici sonuçlara ulaşılmaktadır. 1985 yılında Bergama'da gecelemlerin %83.2'si Selçuk'ta gecelemlerin %73.7'si yabancıdır. Bu yılda gecelemlen yabancı turistlerin oranı oldukça yüksektir.

Hatta bu iki ilçe İzmir bütününde yabancılar açısından en fazla gecelemlen oranına sahiptirler. 1999 yılında Bergama'daki yabancı gecelemlen oranı %45'te kalırken Selçuk'taki %53.3 olmuştur. Bu durum iki ilçenin günümüzde gününbirlik ziyaret edilen gecelenmeyen turistik merkezler olduğunu kanıtlamaktadır.

1999 yılında terör ve deprem turizmi olumsuz etkilemiş, Türkiye'de olduğu gibi İzmir'de de yabancı turist girişleri, konaklamaları ve gecelemleri azalmıştır. Ayrıca bazı havayollarının ekonomik olmadığı gerekçesiyle İzmir'e doğrudan uçuşlarını kaldırması son yıllarda İzmir turizmine vurulan en önemli darbe olmuştur.

Müze ve ören yeri ziyaretlerine göre Bergama ve Selçuk'un İzmir turizmindeki yeri

Kültür turizminde kullanılan en belirgin ölçüt müze ve ören yeri ziyaretçi sayılarının dikkate alınması ve karşılaştırılmasıdır. Bergama ve Selçuk'un müze ve ören yeri ziyaretlerini incelemeden önce toplam ziyaretçiler bakımından İzmir müze ve ören yerlerinde Bergama ve Selçuk'un payını belirlemek gerekmektedir. İzmir kent içinde Arkeoloji, Etnografya ve Atatürk Müzesi olmak üzere üç müze ile bunun dışında Bergama, Selçuk, Çeşme, Tire ve Ödemiş ilçelerinde de birer müze bulunmaktadır.

1999 yılında İzmir ilindeki müze ve ören yerlerini %21'i yerliler, %79'u yabancılardan oluşan toplam 1265769 kişi ziyaret etmiştir. Bu toplam içinde Bergama ve Selçuk'un toplam payı %92'yi bulmaktadır. Uzun yıllar boyunca ziyaretler açısından Selçuk'un İzmir içindeki yeri değişmemiş hatta payı %72'ye çıkararak birinciliğini korumuştur. Bergama, Selçuk'un oldukça gerisinde kalsa da Selçuk'tan sonra ilgi çeken bir ikinci ilçedir. Bunun dışındaki ilçelerde toplam ziyaretçi sayıları az olmakla birlikte yerlilerin fazlalığı dikkat çekmektedir. Başka bir ifadeyle İzmir'in diğer ilçeleri kültürel turizmde kullanılabilecek çekicilikleri dış turizmde henüz kullanılmamaktadır.

Tablo 4: İzmir müze ve ören yerleri ziyaretçi sayıları (1999).

Table 4: Number of visitors at museums and ruins in İzmir (1999)

1999 Müzeler	Yerli ziyaretçi	Yabancı ziyaretçi	Yerli %	Yabancı %	Toplam ziyaretçi	Toplam İçindeki %
Arkeoloji	18964	8406	69.3	30.7	27375	2.1
Atatürk	Ziyarete	Kapalı				
Etnografya	21996	5054	81.3	18.7	27060	2.0
Bergama	74459	183951	30.0	70.0	258410	20.0
Çeşme	19148	8798	68.5	31.5	27946	2.1
Efes *	115304	792764	13.0	87.0	908068	72.0
Ödemiş	10817	1894	85.1	14.9	12711	1.0
Tire	3557	637	84.8	15.2	4194	0.3
Toplam	264245	1001514	-	-	1265769	100.0

Bergama ve Selçuk'un dikkat çeken bir başka özelliği de yabancı ziyaretçilerin fazlalığıdır. İzmir müzelerini 1999 yılında toplam 1001514 yabancı turist gezmiş ve bunun büyük bir çoğunluğu (%97.5) Bergama ve Selçuk'u ziyaret etmiştir. Ancak bunların hepsi bu ilçelerde konaklamamıştır. Çünkü konaklama ve geceleme sayılarının düşüklüğü bunu açıkça göstermektedir.

Bergama ve Selçuk'ta kültür turizminde ilgi çeken yerler

İzmir ilinde Bergama ve Selçuk'un kültürel turizm açısından yerini belirledikten sonra bu ilçelerde en çok ilgi çeken ören yerleri üzerinde durulabilir. Bergama'da Akropol ve Asklepion, Selçuk'ta ise Efes ve Meryem Ana Evi en fazla ziyaretçi sayısına sahiptir.

Tablo 5: Bergama müze ve ören yerlerini ziyaret edenlerin dağılımı (1999).

Table 5: Number of visitors at museums and ruins in Pergamon (1999).

Bergama 1999	Yerli	Yabancı	Toplam	Toplam içindeki payı %
Müze	16081	2598	19679	8.0
Akropol	33593	102579	136172	52.7
Asklepion	17234	70302	87536	33.8
Kızılavlu	6454	7477	13931	5.5
Toplam	74459	183956	258415	100.0

Bergama'yı uzun yıllar ortalamasına göre her yıl 350-400 bin kişi ziyaret etmektedir. Ancak kötü geçen 1999 yılında %28.8'i yerli %71.2'si yabancı olmak üzere 258415 kişi ziyaret etmiş, bunların da sıralaması Akropol (%52.7) ve Asklepion (%33.8) olarak değişmemiştir.

Toplam ziyaretçiler içinde Bergama Müzesi ve Kızılavlu'nun en az paya sahip olması hatta Selçuklu ve Osmanlı eserlerinin sıralamada bulunmaması organize turların buralara önem vermemesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim Müze ve Kızılavlu ziyaretçi sayısı bakımından diğerlerinin gerisinde kalmakla birlikte yabancı ziyaretçi sayıları da yerlilere göre düşüktür. Bunun bir diğer açıklaması da kent içinde

Akropol ve Asklepion'a göre daha kolay ulaşılan yerlere yerli ziyaretçilerin ilgisi daha fazladır. Ayrıca belirli gün ve haftalarda ortaöğretim öğrencilerinin ve yerli tur organizasyonlarının müze ve Kızılavlu'ya uğramaları yerli ziyaretçilerin oranını artırmaktadır (Emekli, 2001).

1999 yılında Selçuk'u %19'u yerli %81'i yabancı olmak üzere 1486068 kişi ziyaret etmiştir. Efes ören yeri tüm yıllarda olduğu gibi bu yılda da ziyaretçi sayısı bakımından birinciliği kaptırmamıştır.

Tablo 6: Selçuk Efes Müze ve ören yerlerinin ziyaretçi sayılarına göre dağılımı (1999).

Table 6: Number of visitors at museums and ruins in Ephesus -Selçuk (1999)

Selçuk 1999	Yerli	Yabancı	Toplam	Toplam içindeki pay %
Efes	22551	95403	117954	8.0
St.Jean	12597	103702	116349	7.9
Efes	80156	593609	673765	45.3
Meryem	161000	417000	578000	38.8
Toplam	276304	1209764	1486068	100.0

Selçuk'a gelenlerin % 45.3'ü Efes ören yerini, %38.8'i Meryem Ana Evini ziyaret ederken, Müze ve St. Jean'ı gezenlerin oranı birbirine yakındır. Ancak genel olarak Efes ören yeri birinci, Meryem Ana Evi ikinci, St. Jean ve müze üçüncü sırada bulunmaktadır.

Selçuk'un kültürel turizmde İzmir'deki öncülüğü ve dış turizm açısından önemli olduğu ziyaretçilerin büyük bir çoğunluğunu yabancıların oluşturmasından anlaşılmaktadır. Selçuk'ta kültürel turizmin önemli bir kısmını oluşturan inanç turizmi olanaklarına sahip olması onu ayrıcalıklı kılmaktadır. Meryem Ana Evi Hıristiyan aleminde hac ziyaretleri açısından önem taşımaktadır. Özellikle 2000 yılı İsa'nın doğumunun 2000. yıldönümü olması nedeniyle ayrı bir önem taşımaktadır. Her yıl binlerce kişinin ziyaret ettiği Meryem Ana Evi Selçuk'ta

inanç turizminin gelişmeye başladığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Sonuç

İzmir iline 1990'lı yıllara kadar yılda ortalama 500-600 bin civarında turistik giriş yapılmaktaydı. Bu rakam son yıllarda 250-300 bine gerilemiştir. Oysa Bergama Müzesi ve ören yerlerini her yıl ortalama 350-400 bin, Efes Müzesi ve ören yerlerini ise 1-1.5 milyon kişi gezmektedir. Bu rakamlar doğrultusunda İzmir il sınırları içinde 1-1.5 milyon turistin dolaştığını söyleyebiliriz. Ancak İzmir ilindeki konaklama sayılarının 250-300 bin, geceleme sayılarının da 1 milyon civarında olması İzmir turizminin içinde bulunduğu durumu oldukça iyi yansıtmaktadır. Daha açık bir ifadeyle İzmir'e gelen turistlerin büyük bir kısmı en fazla bir gece kalmakta ve İzmir'de daha çok günübirlik ziyaretler hakim olmaktadır. İzmir turizminin en önemli çekiciliğini tarihi ve kültürel çekiciliklerin oluşturduğu müze ve ören yeri ziyaretçi sayılarından anlaşılmaktadır. Türkiye'ye paket turlarla gelen yabancılar Batı Anadolu'yu gezerken İzmir'e getirilmekte özellikle Bergama ile Selçuk'taki müze ve ören yerlerini ziyaret etmekte; programları gereği bir gece kalıp güney sahillerine geçmektedir. Çünkü konaklama tesislerinin sayısı, niteliği ve turizm sezonunun süresi açısından Antalya ülkemiz turizminin başkenti durumuna yükselmiştir. Öyleyse en çok turisti çeken Bergama ve Selçuk'ta kültürel turizmi sadece müze ve ören yeri ziyaretleri ile sınırlandırmak yerine antik kültürü, Selçuklu-Osmanlı kültürü ile birleştirmek, yerel kültür ürünlerinden yararlanarak il bütününde köy turizmi, termal turizm, kıyı turizmi gibi turizm türlerini birlikte planlayarak hem bu ören yerlerini gezenlerin konaklamaları ve gecelemleri sağlanmalı hem de İzmir'in turizmden aldığı pay artırılmalıdır.

Selçuk ve Bergama'yı gezenlerin ortalama 1 milyon civarında olduğunu kabul edersek bunların yaklaşık 1/4'ünün konakladığını söyleyebiliriz. Yabancıların İzmir'de en çok gördükleri yada görmek istedikleri Bergama ve Selçuk ilçelerinin İzmir içindeki yerinin günübirlik turizm ile sınırlı kalmaması için çalışmalar yapılmalıdır. Daha önce de

belirtildiği gibi Selçuk kıyı turizmi ve kültürel turizmi birleştirmeye başladığı için konaklama ve geceleme sayıları bakımından Bergama'yı oldukça geride bırakmış, hatta merkez ilçeden sonra ikinci sıraya yükselmiştir. Oysa Bergama 1985 yılında hem konaklama hem de geceleme sayıları bakımından Selçuk'un önünde iken son yıllarda bu önemini koruyamamıştır. Coğrafi konumu gereği Bergama'nın kıyıda yer almaması bu durumu hazırlamıştır. Bunun dışında kıyı turizminde Çeşme, Foça ve Seferihisar, Gümüldür kıyıları önem taşımakta gecelemler daha çok buralarda gerçekleşmektedir.

Son yıllarda Selçuk'ta inanç turizmini geliştirmek için yapılan çalışmaların yoğunlaşması, Pamucak kıyıları ve konaklama tesisleri ile deniz turizmi olanaklarının gelişmesi ilçedeki ziyaretçi sayılarının yanı sıra, konaklama, geceleme sayılarının da artmasına neden olmuştur.

İzmir turizmi, içinde bulunduğu gerilemeden kurtulabilmek için Bergama ve Selçuk'a gelen yabancıları konaklatma yollarını aramalıdır. Burada yapılması gereken kültürel turizme ek olarak farklı turizm türlerinin ve etkinliklerinin birlikte kullanılmasını sağlamaktır. Özellikle Bergama turizminin buna çok ihtiyacı vardır. Selçuk son yıllarda kıyı turizmi olanakları ile önemli bir gelişme yaşamaya başlamıştır. Meryem Ana Evi ile inanç turizmini, Şirince ile köy turizmini ve Pamucak kıyılarındaki su oyunları merkezi olan Aqualand ile turizm etkinliklerini çeşitlendiren Selçuk günümüzde iyi bir çıkış yapmıştır.

Bergama kıyı turizmini kendi ilçe sınırlarında geliştirmese de Dikili ve Ayvalık'taki kıyı turizmi olanaklarından yararlanmalıdır. Bununla birlikte ilçede Kozak çevresinde kırsal turizm kapsamında köy ve yayla turizmini geliştirmek için uygun ortamlar bulunmaktadır. Öte yandan Kozak dokumaları, kendine özgü yaşam tarzı ve yerel kültürü ile kültür turizmi açısından büyük bir potansiyel sunmaktadır. Ülkemizde kültürel turizm adına yapılan en önemli yanlış kültür turu programlarının antik kültüre yönelik olması, yerel kültürün ve kültür ürünlerinin gözardı edilmesidir. Bergama'da geliştirilebilecek bir diğer turizm türü de antik dönemde de

kullanıldığı bilinen termal suların turizm amaçlı kullanılması ile gündeme gelen termal turizmdir. Bergama kendi ve yakın çevresi bu açıdan son derece zengin kaynaklara sahiptir.

Kıyı ve kültürel turizmin birlikte geliştiği Selçuk coğrafi konumu nedeniyle avantajlı bir konumdadır. Selçuk'un kıyı turizminde kullanılabilecek yatak kapasitesinin artırılması halinde gelen ziyaretçilerin konaklama ve geceleme oranlarının daha fazla olacağına hiç şüphe yoktur. Önümüzdeki yıllarda Selçuk ilçesi turizm bakımından daha da gelişecektir.

Sonuç olarak kültürel turizmin sağladığı ekonomik katkıları artırmak için, Bergama ve Selçuk'a gelen turistlerin bu ilçelerde konaklamaları sağlanmalıdır. Bu nedenle öncelikle kültürel turizm sadece antik kültürle sınırlandırılmamalı, diğer yerel ve kültür ürünleri birlikte kullanılmalı, turizm türleri çeşitlendirilmeli, turistik tesislerin ve personelin niteliği artırılmalı, yerli halk turizm konusunda bilinçlendirilmelidir. Ülke içinde ve dışında tanıtım çalışmalarına ağırlık verilmelidir.

REFERANSLAR

- Aydın, İ.**, 1990. Açıklamalı Turizm Terimler Sözlüğü.
- Doğanay, H.**, 1992. *Türkiye Turizm Coğrafyası*. Kazım Karabekir Üniv. Yay.
- Emekli, G.**, 1996. 'İzmir turizminin bugünkü yapısı geleceği ve sorunları' *Ege Coğrafya Dergisi* **10** 281-291, 1996
- Emekli, G.**, 1998. 'Selçuk'a gelen yabancı turistlerin profili ve Selçuk turizmi hakkındaki görüşleri' I. Uluslararası Selçuk Semp. (4-6 Eylül) Sempozyum Kitabı. 207-215
- Emekli, G., 2001. *Bergama'nın Turizm Coğrafyası ve Turizmin Sosyo-ekonomik Etkileri*. Bergama Belediyesi Kültür Yayınları.
- Kayan, İ., Kraft, J.C., 1998. 'Selçuk Ovasında Efes kültürünün gelişmesine coğrafi çevrenin etkileri' I. Uluslararası Selçuk. (4-6 Eylül 1997) Sempozyum Kitabı. 113-124.
- Koçman, A., 1993. *Ege Ovalarının İklimi*. E.Ü. Edebiyat Fak. Yay. No:73.
- Özgüç, N., 1998. *Turizmin Coğrafyası*. Çantay Kitapevi .
- Sütgibi, S., 1998. 'Selçuk'ta iklim ve turizme etkisi' I. Uluslararası Selçuk (4-6 Eylül 1997) Sempozyum Kitabı. 103-113.
- Kültür Bakanlığı, 1999 Müze Ve Ören Yeri İstatistikleri. Ankara
- Turizm Bakanlığı, 1999. Turizm İstatistikleri Bülteni Ankara
- Turizm Bakanlığı, 1999. Konaklama İstatistikleri Bülteni Ankara
- Turizm Bakanlığı, 1999. Belediye Belgeli Tesisler Envanteri Ankara